

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Institutiones Canonicae Sive Ius Ecclesiasticvm

Wiestner, Jacob

Monachii, 1706

III. De Circumstantiis Sententiæ Definitivæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62656](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62656)

Authenticum aut testes idoneos & admit-
tendos decernat, simulque reum auctori
condemnet v.g. ad solutionem. Quarto,
si iudex appellationem ab interlocutione
sua ad superiorem admisit, & ab isto, ne
in causa procedat, inhibitus fuit. Quinto,
si interlocutoria vim habeat sententiae
definitivae.

20. Sententia enim Interlocutoria du-
plex, & alia Simplex est, alia Mixta: qua-
rum illa manet intra fines interlocutoriae
& negotio principali non obest: ut qua
conceditur dilatio, partes certâ die ad-
esse iubentur, aliquid decernitur post sen-
tentiam definitivam &c. ista ulterius pro-
greditur, & vim habere dicitur definiti-
væ; quod, etsi negotium seu causa prin-
cipalis per ipsam non definiatur, indirectè
tamen tangatur & definiatur quaestio ad
definitivam spectans: vel post ipsam,
officiò iudicis expirante; alia sententia
non speretur, *cit. Maranta de Sententia, à*
n. 42. Gaill. Lib. 1. observat. 130. n. 6. &
Hunnus cit. disp. 23. q. 2. in fine: quales
sententiae interlocutoriae sunt, quibus ju-
dex, se esse incompetentem: eum, qui in
integrum restitutionem petit, ætate mi-
norem non esse: actorem in possessionem
ex secundo decreto mittendum, lapsa fa-
talia & appellationem desertâ, pronuntiat:
quibus reus absolvitur ab observatione
iudicii, imperatur multa, exceptio per-
emptoria admittitur, vel rejicitur &c. *Ma-*
ranta l. cit. à n. 42. Cujusmodi sententiae
vim definitivæ habere dicuntur; quod
huic, quoad appellationis interpositio-
nem & alios Juris effectus, æquiparentur;
ut sententiae definitivæ vim habere & de-
finitivam esse, aliquando paria esse vide-
antur, *Glossa in c. fin. v. Inanes, de Elect.*
in 6. Bald. in l. Minoribus 6. C. Quibus
ut indign. n. 8. cit. Gaill. n. 5. & Pirthing
ad hanc Rubric. n. 2.

ARTICULUS III. De Circumstantiis Sententiae Definitivæ.

SUMMARIUM.

22. Ferenda hac est à iudice competente;
23. Eoque non excommunicato,
24. Et, si plures sint, omnibus presentibus:
25. Quorum discordantium numerus major praevalet minori:
26. In paritate, qui pronuntiant pro reo:
27. Nisi causa specialiter favorabilis sit.
28. Eadem ferenda est à iudice, sedente pro tribunali:
29. Nisi iudicium Summarium sit,
30. Et partibus citatis ac presentibus:
31. Nisi earum altera contumaciter ab-
sit,
32. Aut absentia impedimentum iudex
ignoret.
33. Eadem recitanda ex Scripto,
34. Nonnullis casibus exceptis.
35. In loco etiam publico,
36. Et congruo tempore ferenda est.

1. **D**efinitiva Sententia, de qua præ-
cipuè agemus, ad sui valo-
rem varias exigit Circum-
stantias & Conditiones.

Et primò quidem; ut proferatur à
iudice competente, sive habente jurisdic-
tionem sufficientem ad dijudicationem
causæ, quæ inter personas coram ipso liti-
gantes est controversia, *l. Si quis 6. §. 10.*
ff. de Injusto rupto l. Militaris 2. C. l. fin.
C. Si à non compet. quibus locis à non
competente iudice lata sententia nulla
meritò habetur; eum extra territorium,
& supra jurisdictionem suam, hoc est, in-
ter per-

ter personas, vel in causis sibi non subjectis, jus dicenti impunè non pareatur, *c. fin. de Constitut. n. 6. & l. fin. ff. de Jurisdic.*

23. Secundò, ab ejusmodi iudice non excommunicato, *c. Ad probandum 24.* quòd relatò Innocentii III. rescriptò sententia lata à tribus iudicibus delegatis invalida pronuntiatur; quòd eorum unus publicè excommunicatus, & propterea jurisdictione, sive actuali istius usu, fuerit privatus, *Glossa in c. cit. V. Imodatus, ubi Panormit. n. 2. & aliis DD. relatis Suarez de Censuris Disp. 16. f. 1. n. 2.* Unde tamen arg. à contrario ex verbis, *Quòd excommunicationis vinculo esset publicè imodatus*, delumptò inferitur, invalidam non fore sententiam & cætera acta excommunicati iudicis, si ejus excommunicatio esset occulta, cum; quòd talis non sit vitandus, per *Extravag. Ad evitanda* à Martino V. editam in Concilio Constantiensi: tum verò; quòd jurisdictionis defectum, quem talis pateretur, propter necessitatem, aut utilitatem publicam Ecclesia vel Respublica suppleret, *arg. l. Barbarius 3. ff. de Offic. Pretor. & §. Verruntamen, post can. Infamù, 3. q. 7. Glossa & Panormit. l. cit. Bartol. in l. cit. n. 7. Covarruvias in c. Alma. p. 1. §. 7. n. 9. & Sanchez Lib. 3. de Matrim. disp. 22. n. 31.*

24. Tertio; ut, si iudices ad causam aliquam delegati sint plures, jurisdictionem in solidum non habentes, sententia feratur, omnibus præsentibus; cum, licet eam ex scripto ab eorum uno tantùm, sed omnium, vel saltem majoris partis in eam consentientis, nomine recitari sufficiat, *c. Cum ab uno 4. in 6. & l. Duo 39. ff. de Re judic.* unò tamen eorum absente, cæteri procedere & sententiam ferre non possint: & si hæc eò absente feratur, ipsò jure sit nulla, *l. cit. & c. Causam 16. de Offic. deleg. partim;* quòd delegati in iudicandò diligenter custodire & accuratè

observare debeant fines rescripti, *c. Cùm dilecta 22. de Rescript. & l. Diligenter 1. pr. ff. Mandati:* & hos excedentium acta omnia sint nulla, *c. cit. & c. Cùm venerabilis 37. de Offic. deleg. partim* verò quòd, etsi cæterorum, in unam eandemque sententiam convenientium, numerus tantus sit; ut illò etiam præsentè ac dissentiente prævaleret, fortassis tamen suis rationibus deductis alios in suam sententiam pertrahere potuisset.

Dubium est, quænam sententia prævaleat, si in una eademque causa duo, vel plures iudices proferant diversas. Quæ in re plurimum interest, an sententias impari, vel pari utrinque numerò proferant diversas; cum, si numerò impari contingat, & v. g. ex tribus in unam eandemque consentiant duo, tertio proferente diversam, plurium sententia prævaleat, *l. Duo 93. ff. de Re judic.* quantumvis ipsi dignitate, prudentia, probitate præstare certius videatur. Ratio est; quia in pluribus iudicibus eidem causæ datis non tam eorum dignitas, prudentia, probitas, quam numerus attenditur; cum sententiæ auctoritatem æstimare conveniat ex iudicantis potestate & ex voluntate constitutentis, cum plures dat, parem omnibus potestatem conferentis, omniumque eandem pariter approbantis: & si non par omnibus, sed digniori, prudentiori, probatiori conferretur maior, ejusque sententia prævalere juberetur, eidem causæ datorum plurium iudicum pronuntiatione lites suscitarentur potius & intricarentur, quam perducerentur ad exitum & sopirentur; cum prudentiâ, fide, probitate aliis parem aut superiorem se reputari velit quisque: nemo facile inferiori rem haberi patiatur.

Si numerò utrinque pari diversas sententias proferant, primâ fronte generalitèr neutra alteri prævalere videri potest, *arg.*

test. arg. l. *Ubi pugnancia* 238. ff. de R. J. ac proinde, vel communi illorum consensu tertium, vel plures alios assumendos, can. 1. *Sc. 6. q. 4. § l. In offerendis* 37. C. de Appellat. vel ad eundem superiorem; ut, quam justam censuerit, sententiam confirmet, c. *Per hoc* 17. de Hæreticis, in 6. § l. *Duo* 28. ff. de Re judic. ubi Modestinus respondit, duarum hujusmodi sententiarum utramque in pendenti esse, donec competens iudex unam earum confirmarit.

26. Verum, etsi hoc JCT. Responsum obtineat in iudicibus, ad causas particulares Delegatis; quod, si in rescripto aliud expressum non sit, jurisdictionem quoad exercitium & usum, non in solidum, sed pro parte duntaxat habeant; & propterea eorum unus sine altero procedere non possit, c. *Causam* 16. de Offic. deleg. alia tamen ratio est iudicum Ordinariorum; his enim diversas proferentibus regulariter valet & alteri prævalet sententia, quæ lata est pro reo, ex Constitutione Gregorii IV. relatâ c. *fin. & desumptâ ex l. Inter pares* 38. ff. de Re judic. Ratio est; quia ex una, ex duobus iudicibus ordinariis singuli jurisdictionem in solidum habent; ut uterque simul, vel singuli seorsim, hoc est, unus sine altero iudicare valeat, c. *Prudentiam* 21. pr. junctâ Glossâ, V. *Teneatur de Offic. deleg. § l. Unica ff. de Offic. Consul.* & propterea sententiarum ab ipsis prolatarum, si contrariæ non essent, utraque subsistere deberet: ex altera verò parte, quando ob contrarietatem subsistere utraque non potest, æquum sit, ut lata pro actore prævaleat ea, quæ lata est pro reo, cum; quia istius causa favorabilior est, quàm illius, l. *Favorabiliores* 125. ff. de R. J. tum verò; quia Jura ad absolvendum promptiora sunt, quàm ad condemnandum, c. *Ex literis* 3. de Probat. § l. *Arrianus* 47. ff. de O.

§ A. Ita in c. *fin. cit.* Panormit. num. 7. Vivianus pr. Barbosa n. 1. & Gonzalez n. 7.

Neque aliud evincit l. *Ubi cit.* quia eò solum casu urget, quò contrarietas reperitur in una eademque dispositione, ut perspicuum est ex textu V. *Testamento* & neque l. *In offerendis cit.* quia procedit in ejus casu speciali; ut in aliis standum sit dispositione, c. *fin. § l. Inter cit.* Bruneman. in l. *In offerendis cit. n. 4.*

Dixi, Regulariter; quia non desunt 27. & c. *fin. cit.* referuntur quatuor casus, quibus in hujusmodi iudicum Ordinariorum discordia latæ pro reo prævalet sententia lata pro actore, scilicet cum pro valore matrimonii, pro libertate, pro dote, aut pro valore testamenti pronuntiat; pro his enim contra actorem lata sententia prævalet contrariæ, latæ pro reo: quos casus per modum exempli expressos: & propterea c. *fin. cit.* dispositioni in alimentorum & cæteris causis favorabilibus locum esse, arg. c. 1. *Ne Clerici vel Monachi, in c. fin. cit.* cum Panormit. n. 17. notat Vivianus §. *fin.* Barbosa n. 7. & Laiman. n. 4.

Quartò; ut sententia proferatur à 28. iudice Sedente pro tribunali, c. *fin. in 6. § Novell. 82. cap. 3.* quæ ejus solemnitas ex lege Veteri Daniel. *cap. 7. v. 9.* ubi Antiquus dierum sedens describitur, desumpta, & in iudicia introducta fuit partim; propter autoritatem ipsius Magistratus: partim; ut innueretur sedatò deliberatòque animò, & omnibus accuratè perpensis, ad sententiam deveniendum: quod à iudice sedente & quiescente facilius, quàm alium corporis situm referente, obtineri existimavit Baldus in l. 1. C. de Sent. ex brev. recit. cum, ut ait, *Ubi moveatur corpus, moveatur & animus, nec in soliditate rationis perseveret*, Glossa in c. *fin. cit. V. Sedendo* & Menoch. de Arbitr. Lib. 1. q. 61. n. 3. Hoc tamen, ut in praxi pariter

pariter & Theoria celeberrimus iste
 29. ICT. us n. 1. monet, in causis solummodo
 Ordinariis procedit; in Summariis enim,
 in quibus de plano & sine figura iudicii
 proceditur, definitiva etiam à non seden-
 te prolata subsistit. *Clement. Sape 2. ibi,
 Sententiam stans vel sedens proferat, de
 V. S. Ubi Glossa, V. Stans, Panormit. n. 74.
 & Barbosa n. 13.*

30. Quinto, ferenda est, Partibus litiganti-
 bus legitime, hoc est, trinà vel unà per em-
 ptorià citatione ad eam audiendà vocatis,
*Clement. Pastoralis 2. hic. l. Ea qua 7. & l.
 Consentaneum 8. C. Quomodo & quando
 Jud. quibus locis sententiæ, quæ lata est,
 alterò litigantium propter omisam de-
 nuntiationem absente, rei iudicatæ firmi-
 tas negatur: nisi tamen factum sit ita no-
 torium; ut liquiddò constet, nullam ex-
 cusationem defensionemque reo compe-
 tere posse; tali enim casu sententiam,
 contra reum absentem & non citatum,
 latam valere, ex c. Bona 23. de Elect. &
 v. Cum olim 12. §. fin. hic cum Glossa, V.
 Absenti, traditur à Menochio Recup. re-
 med. 15. n. 259. Unde*

Dubium oritur de valore sententiæ
 latæ contra citatum quidem, sed absen-
 tem. Cui ansam præbent c. Ex literis 4.
 de in Integ. restit. & l. Diem 27. §. 4. ff.
 de Recept. arbit. quorum textuum pri-
 ori post legitimam citationem absentis
 & condemnati appellatio, etiam impedi-
 mentò plenè non probatò, est admissa;
 posteriori contra suà culpà absentem la-
 ta sententia nulla habetur.

31. Sed hac in re crebriore DD. calcu-
 lò approbata est distinctio; vel enim, in-
 quiunt, citatus abest omnino contuma-
 citer & ullà legitimà causà non impedi-
 tus; vel non comparet ex legitima causa,
 v.g. impeditus infirmitate, vel ignorantia
 factæ citationis? Si prius, sententia, tam
 contra, quam pro eo lata, Jure subsistit;

ut contra eam appellans non audiat,
 l. Et post 73. §. fin. ff. de Judic. & l. Ab-
 sentem 7. pr. V. Adversus ff. de Penis. non
 obstantibus textibus in contrarium alle-
 gatis; quia §. 4. cit. agit de litigato-
 re non citato: & c. Ex literis cit. dispo-
 sitio specialiter procedit in causa matri-
 moniali, in qua condemnatos contra sen-
 tentias faciliùs audiri, infra statutur, &
 notat Gonzalez in c. Cum Bertholdus 18. n.
 11. Si posterius, & iudex impedimentum
 scivit, ab eo lata sententia nulla est, l. Ea
 qua cit. & l. Quadjum 6. ff. de Re Judic. Si
 verò id ignoraverit, sententia ab eo lata
 etiam tenet: sed, impedimentò sine absen-
 tiæ causà legitime probatà, retractatur,
 c. cit. & l. Ab eo 3. C. Quomodo iudex, Gon-
 zalez in c. cit. n. 8. Demum, si iustum
 impedimentum non plenè probat, senten-
 tia quidem non statim retractatur, sed
 tamen illud allegans admittitur ad age-
 dum contra eam; ut, si iniusta esse pro-
 betur, infirmetur, Panormit. in c. cit.
 n. 35. & Vivianus §. Nisi prius.

Sextò, definitiva recitanda est ex
 Scripto aded, ut ea, quæ scripta & liti-
 gantibus, sine recitatione seu lectione, tra-
 dita: & quæ sine scripto dicta & recita-
 tata solum est, nec nomen sententiæ me-
 reatur, nec ab ea provocare sit necessitas,
 Clement. Sape & c. 1. in 6. l. 1. l. Hæc lege 2.
 l. Statuta 3. C. de Sent. ex brev. recit. Ratio
 scripturam exigendi specialis fuit ex unà
 quòd hujusmodi sententia finem impo-
 nat controversiæ, l. 1. ff. de Re Judic. &
 propterea, postquam probata est, corri-
 gi & emendari à iudice nequeat, l. Hæc
 lege cit. & de ejus veritate semper debet
 constare, Glossa in Clement. cit. V. In
 scriptis: ex altera verò parte, si ex scri-
 pti recitatione non proferretur, sæpe con-
 tingeret, ut ejus tenor immutaretur, &
 in iudicio prolata, veritas occultaretur
 in præjudicium ac ludibrium victorum,
 Vivianus

Vivianus *in c. fin. cit. pr.* & Menoch. *cit. Lib. 1. q. 60. n. 4.*

84. Exciipiuntur tamen Primò sententia lata à Papa vel alio Principe supremo; hi enim tanquam humanis legibus soluti, *l. Princeps 31. ff. de LL. istà cæterisque Juris solemnitatibus non adstringuntur*, Glossa *in c. fin. cit. V. Illustrium, in 6.* Imò etiam lata ab aliis Illustribus personis & istarum instar, ab Episcopis: qui propter dignitatis suæ prærogativam sententias per alios recitare & publicare solent, *l. Hæc lege cit.* Quin, cum super clericorum suorum causis civilibus Episcopus pronuntiat, scripturam omnino necessariam non esse, liquet *ex can. Si quis cum clerico, in q. 1.* Hoc tamen de minoribus intelligendum: & in majoris momenti ac prædicii causis sententiam Episcopi ex scriptis per alios saltè recitandam, *in c. fin. cit.* cum Anchorano notant Francus *n. 7.* & Laiman. *n. 3.* Secundò, ab aliis etiam judicibus aliter, quam ex scriptis fieri potest in causis exigui momenti: cujusmodi duorum triumve auctororum, & inter personas viles agitatae causæ censentur, *Aut Nisi breves, C. de Sent. ex brev. recit. cit. Franc. num. 6.* & Laiman. *n. 3.* Tertio, in causis notoriis; cum in his Juris ordinem & solemnitates observari non sit necesse, *c. Adnotam 21. de Jurejurando Farinac. cit. n. 6.* Quarto, si aliud permittat Consuetudo; cum enim istà Juri Positivo derogetur, *c. fin. cit. de Consuetud. utiq; introduci poterit; ut, sicut Interlocutoria, ita etiam definitiva solis verbis & per alium proferatur, Franc. & Laiman. l. cit.*
35. Septimò, in Loco publico: & quidem, si judex Ordinarius sit & habeat certum tribunal, sententiam in eo proferre debet, *l. Jus 11. ff. de J. & J. Et Cum Sententiam 6. C. de Sent. & interlocut.* His tamen *l.* non obstantibus, Episcopus

de causis, ad forum Ecclesiasticum pertinentibus, sententias per se, aut alium, ferre potest in quolibet loco non exempto suæ diocesis, *c. Cum Episcopus 7. de Offic. Ord. in 6.* quod cæteris etiam judicibus Ordinariis conceditur in causis appellationis, & in aliis, in quibus summarie & de plano proceditur: vel, cum ob vim hostilæ, epidemicam luem grassantem &c. in proprio & consueto antecessorum suorum locus dicere non possunt: vel de consensu partium litigantium, & nonnullis aliis casibus, apud Marantam *de Ord. judic. p. 6. de Sententia, à n. 79.* Si verò judex ad unam vel plures causas particulares delegatus sit, cum certum non habeat, locum congruè honestū ac tutum, in quo jus dicat, perinde, ut arbiter certum non habens, *l. Quid tamen n. 21. §. 10. ff. de Recept. arbitr. eligere sibi ipse potest, Baldus in l. Cum Sententiam cit.* Si demum delegatus sit ad causarum universitatem, sententiam ferre debet in loco delegantis, *cit. Maranta n. 72. & 73.*

Octavo, Tempore congruo: Imprimis quidem, antequam triennii, si Civilis: & si Criminalis causa sit, biennii lapsu instantia sit perempta, *l. Properantia 13. pr. C. de Judic. saltem de Jure Civili, & ubi Instantiæ tempus usu observatur.* Deinde post dilationis concessæ tempus exactum: & die non feriato, *l. Sive pars 3. C. de Dilationib. c. 1. Et fin. C. de Feriis.* Demum interdiu: non de nocte, *c. Consultis 13. de Offic. deleg. Nisi judicium de nocte peragi exigat necessitas, vel permittat Consuetudo: vel id fiat de partium consensu, saltem tacito, ut, si præsentis non excipiant vel contradicant, Glossa in c. cit. V. Tenebras, cit. Maranta à num. 90. & Eirthing ad hanc Rubric. n. 26.*

¶ (o) ¶

ARTI.